

De lange relasjonene

Tekst: Ann Cecilie Hjelm

Foto: Privat

I et tidligere nummer av Rapport stilte Cecilie Storm (2012) spørsmålet «*Når passer det å bryte en profesjonell relasjon?*»

I lys av hennes refleksjoner kan det passe å stille spørsmål om det finnes gode oppskrifter på dette. Kan vi bli «gode» relasjons-brytere? Er det i det hele tatt mulig å jobbe innenfor helse og sosialfeltet uten å bryte relasjoner?

En vanlig refleksjon for studenter i helse og sosialfagutdanningene er knyttet til relasjoner i praksisperioder. Hvor mye og hvordan skal jeg gi av meg selv? Dette er gode spørsmål som er viktig å tenke på. For miljøarbeidere gjelder de samme spørsmålene, dog med andre tidsperspektiv enn det en student i praksis vil ha. Jeg som skriver dette er vokst opp i en familie der disse utfordringene i stor grad har vært tilstedeværende. Hjemme hos oss har vi bestandig forholdt oss til turnusarbeid, med alt det innebærer. Jeg vokste opp med jobben til mamma, bofellesskapet. Der møtte jeg både beboere og ansatte. Noen ganger spiste vi middagen der, noen ganger dro vi på turer, og vi har feiret både jul, 17. mai og store dager sammen. Før jeg visste hva begrepene egentlig betydde, hadde jeg hørt om både spisetrening og adl-ferdigheter. Noen av personene jeg ble kjent med den gang er fremdeles tilstede i mitt liv.

For hva når relasjoner består? Da dette spørsmålet dukket opp, visste jeg hvor jeg måtte gå: til tre av miljøarbeiderne jeg ble kjent med i min oppvekst. Karen Anne Thoresen (58), Mette Rindedal (53) og Solfrid Hjelm-Johnsen (54) har vært kollegaer i 24 år, og jobbet tett sammen og sammen med de samme beboerne like lenge. Jeg inviterte dem på lunsj.

Begynnelsen:

Vi er på slutten av 80-tallet, i en kommune på Østlandet. Den mye omtalte reformen er like rundt hjørnet. I kommunen arbeides det med å starte opp det aller første bofellesskapet for personer med utviklingshemning.

17. mai feiring i hagen, på bildet Sigurd Eivind (ringevikar) og Mette.

Mette:

Vel, i begynnelsen var det vel mer som et bokollektiv. Vi hadde ikke noe fellesrom. Boligen besto av to hus, med fire leiligheter. Nattevakten løp mellom husene med lommelykt. Vi hadde et bittelite personalrom med kaffetrakter og toalett. Det rommet fungerte som kontor, soverom for nattevakten, røyke- og møterom i ett! Her møttes jo vi, Solfrid. Over en vaskebotte da vi vasket oss inn.

Karen Anne på festmiddag.

Damene ler. Boligen det er tale om er revet i dag, og personalgruppen og beboerne har flyttet inn i nye og moderne lokaler. Noen av beboerne har falt fra, noen har flyttet og det har kommet andre til. Mange av de ansatte har sluttet, men noen er fremdeles med på lasset.

Karen Anne:

24 år! Gud bedre, det sprøtt å tenke på. Vet du hva, jeg husker hvordan det begynte.

Et slags jobbintervju, sånn som det var i «de enkle gamle dager». En prat om noe annet, mellom meg om pleie og omsorgsjefen i kommunen. Dette var i 1989, og jeg sa at jeg godt kunne tenkt meg å være med når kommunen skulle over i denne nye reformen som det var så mye snakk om. «Ok», sa han. «Du får jobben, når kan du begynne?» En annen ting han sa var: «Husk nå at dere skal jobbe mot å gjøre dere selv overflødige». En fremsynt mann var han. Vi visste jo ikke hva vi gikk til. Det gjorde vel ingen.

Fortellingen om Jens og andre store begivenheter:

Karen Anne:

Jeg jobbet på en stor sentralinstitusjon før jeg begynte i boligen. En dame jeg kjente herfra skulle flytte inn i bofellesskapet. Jeg flyttet med. Denne damen hadde lite og usammenhengene språk. Vi kalte det passivt språk, den gangen. En sommerdag vi satt ute i hagen da hun hadde flyttet inn, kommer det en katt gående. Damen reiser seg opp og sier: «Se, en pus!» Vi kunne ikke tro det. Den katten ble på mange måter hennes første anledning til å gi omsorg til noen andre. Vi begynte å sette mat ut til den, og siden døpte hun den Jens. Jensepus. Den katten holdt til hos henne til den døde. Da lærte jeg noe om viktigheten av å få anledning til å være den ytende part, ikke bare mottaker av hjelp.

Jeg ser disse damene, hvordan de snakker sammen: lett og lett kjefte på hverandre. Jeg får en følelse av at det meste er lagt på bordet dem i mellom. Et spørsmål jeg har hatt lyst å stille er om det i det hele tatt har vært mulig å skille mellom jobb og

privatliv over så mange år. Før jeg rekker det, dukker tema opp av seg selv.

Solfrid:

En mamma jeg snakket mye med før hun døde, sa til meg: «Når jeg dør nå, så vet jeg at dere er den nye familien. Det er trygt for meg å dø». Altså, det er noe med å ta inn over seg at de vi har jobbet tettest for, har lite nettverk. Jeg tror vi tidvis har kompensert for dette.

Karen Anne:

Vi trodde jo i starten at de vi jobbet for ønsket å holde kontakt med sitt gamle nettverk fra sentralinstitusjonen. Derfor dro vi på noen treff, men vi måtte bare gå igjen. Det var helt klart at det var ubehagelig å være der. Jeg husker en dame jeg var med, vi kom, og vi var der i kanskje fem minutter. Så gikk hun ut og satte seg i bilen. «Takk for oss», sa jeg da, og vi kom aldri tilbake.

Solfrid:

I forhold til privatliv så tror jeg kanskje at de som kommer inn i denne omsorgen nå beskytter seg på en annen måte enn vi gjorde. Det er et helt annet fokus på disse tingene i dag. Vi har jo for eksempel hatt med alle våre barn inn i våre jobber. Det vet jo du? Vi har alltid involvert familiene våre. I dag mindre enn før, men sånn var det i alle fall den gangen.

Mette:

Jeg husker en dame som hadde jobb hjemme hos meg. Vi dro hjem og brettet tøy. Hun fikk en liten lønn for dette, og var kjempefornøyd. Jeg vet ikke om jeg ville gjort det på den måten i dag. Men de vi har jobbet tettest

for er jo inne i våre historier også. Det går liksom ikke an at de ikke er det etter så mange år. En voksen dame jeg kjente i mange år, hun er død nå, spurte meg for eksempel da min mor døde; «Savner du mora, di Mette»? Det var det langt i fra alle av kollegaene mine som spurte meg om, kan du si. Jeg har tenkt mange ganger at livet har skjedd på gjensidige måter. Da får man jo innblikk begge veier, i både glede og sorg.

Omsorgstrender:

Det har jo skjedd litt på dette feltet de siste 30 årene. Er det noe dere husker spesielt godt?

Karen Anne:

Katten Jens.

Solfrid og Line (Mettes datter) tar en pause.

Alt vi skulle lære bort... Språktrening for eksempel. Jeg husker en gang, vi var flere som ble kalt inn for å få demonstrert hvordan denne type trening kunne foregå. Dette skulle vi jo drive med den gangen, og vi skulle læres opp. Alle disse formene for trening var en stor og omdiskutert omsorgstrend i mange år. Så sto vi der da, på språktrening. Vi var en del ansatte fra forskjellige hus. En ung mann satt i midten. Jeg spurte personalet om han ikke reagerte på å gjøre denne treningen med et publikum tilstede. «Nei», svarte de, «det er sånn vi pleier å gjøre det». Vedkommende kunne jo ikke be oss om å gå, så jeg gikk selv etter et par minutter. Jeg hadde ikke vært

med på det før, og det er sikkert derfor jeg husker den episoden spesielt godt. Det føltes helt feil.

Mette:

Jeg husker vi holdt på med denne språktreningen i forhold til en dame.. Korte ord og instruksjoner. Som «kom hit» eller «takke for maten». Tilsynelatende gav det ingen resultater. Så var det en dag jeg sto i stuen hennes, og skulle henge opp noe. Jeg ropte: «kom hit» – for å få hjelp. Det utløste vel en eller annen motstand i henne, for hun svarte tilbake: «Mette er tjukk i rumpa si!» Og dette kom fra en dame vi i utgangspunktet tenkte ikke hadde

noe særlig språk. Det hender vi forteller denne historien til hverandre fremdeles.

Hvordan har disse trendene utviklet seg over tid, tenker dere?

Mette:

Det er så lett å le i dag, men dette var jo målrettet miljøarbeid, slik som det så ut den gangen. Da jeg gikk på skole i 1988 var non-stop og rosiner veldig populært. Non-stopp terapeutene, kalte de vernepleierne den gang. Vi lærte på skolen at utviklingshemmede måtte se mer normal ut enn oss, dette var et viktig ledd i normaliseringen. Derfor øvde vi på alle disse situasjonene som hører dagliglivet til. Dusjing, spising, kle på seg og så videre.

Karen Anne:

Husk at vi kom inn i denne omsorgen i en tid da mange flyttet fra de store institusjonene. Mye var annerledes. For eksempel hvordan god omsorg var koblet til det normale. Men hva er normalt egentlig? Omsorgstrendene ble jo påvirket av flere ting. Og man kan jo si at det var ikke bare beboerne som flyttet ut i egne leiligheter, det gjorde jo personalet også. Det var store overganger for både oss og dem.

Et tema jeg tenker har fulgt oss i alle år er ensomhet. Jeg har møtt mange som mener at det må være ensomt å sitte for seg selv i en leilighet. At det i alle fall var mer sosialt på de store institusjonene. Til det sier jeg alltid at ingenting er mer ensomt enn å bo et sted hvor man er redd for naboene sine. Og med

Mette på kontoret.

Damene i dag.

tanke på fellesaktiviteter, hvorfor skal alle være sammen hele tiden? Noen ganger er det utrolig enkelt å forstå hvem alle disse fellesaktivitetene er gunstig for.

Solfrid:

Jeg husker det første kurset vi hadde med sexologisk tema. Det hadde jo vært en oppfatning av at utviklingshemmede ikke hadde noen seksualitet. Dette var ikke vår opplevelse, og derfor hadde vi bedt om veiledning. Det var på slutten av 90-tallet, og alt som kunne kobles til seksualiteten ble forklart med tillært adferd. Men uansett, vi var på dette kurset, med en veldig flink

fagperson. Vi så filmer og ble vist hjelpemidler, og dette var kanskje den første virkelige store barrieren vi trakkett over som personalgruppe? Jeg husker vi ble veldig flinke til å banke på soveromsdøren etter det. Plutselig hadde vi et enormt fokus på kropp og seksualitet. I dag syns jeg kanskje denne diskusjonen er lagt litt død. Men, vi har jo vært med lenge nok til å oppleve at ting kommer tilbake. Gamle trender blir satt på ny dagsorden.

Og apropos det som er nytt. For meg, som selv jobber i dette feltet, er det ikke alltid helt enkel å treffe miljøarbeidere som dere.

Dere er på mange måter representanter for en generasjon som har vært med å bygge kulturen, og samtidig også vært premissleverandører for hvordan ting skal være. Hvordan presentere nye tanker til noen som har vært der bestandig? Hvordan tenker dere om nye som kommer inn? Si for eksempel i forhold til dette med vasking, som virker som et betent tema mange steder.

Karen Anne:

Altså, jeg er ikke så veldig glad i å vaske i det hele tatt jeg, men noen steder må det være reint. Kjøkken og bad for eksempel. Også liker jeg å vaske på klinker og lysbrytere. Det er mitt minimum. Og der er vi sikkert forskjellige alle sammen. Solfrid for eksempel, hun sier bare til de nye at: «Hvis du lurert på hvordan du skal sette på en maskin, så snakk til meg, så finner vi ut av det». Dette er jo for å slippe unødige konflikter som handler om noe så kjedelig som vasking. Men...

Mette:

Jeg tror nok vår generasjon delvis har bidratt til at vi måler kvalitet i hvor mye som er på stell. Det er noe med det vi kan se. Vi kunne snakket lenge om den vaskerkulturen, men det er ikke det viktigste. For meg har dette avtatt med årene. Det er jo ikke derfor vi er her. De gangene jeg har vært nær ved å gi meg i dette gamet, har ofte handlet om disse tingene. Spesielt er det tungt når pårørende måler omsorgen vi gir barna deres etter hvor reint og ryddig det er. Nå er jeg over 50 år, men jeg får fremdeles høre innimellom at jeg ikke vasker godt nok. Det er mer utmattende enn noen utagring.

Karen Anne:

Jeg tror også det handler om at man har jobbet med mye av det samme over lang tid. Da jeg var nyutdannet og jobbet i hjemmesykepleien, hadde vi fremdeles noen oppdrag der vi tømte utedoene til folk. Det var jobb det.. Det blir liksom så lett å vaske et gulv, hvis man sammenligner.

Roller:

Hvordan tror dere de beboerne dere har kjent lengst tenker om dere?

Solfrid:

Jeg vet at vi oppleves som trygge. Det tenker jeg jo selv om de jeg har kjent over så lang tid. Noen ganger er vi sikkert også ganske kjedelige, i forhold til mange av de yngre ansatte. Men så har jo vi eldes sammen med noen av beboerne. Vi har for eksempel fulgt dem gjennom sykdom og sykehusinnleggelse. Noen uttrykker stor takknemlighet for dette. Jeg vet at noen sider av livet er forbehold meg, og ikke så mange andre. Det er naturlig tenker jeg. Det at jeg kan snakke med noen om familie som har gått bort, og at jeg husker, oppleves nok som fint. Noe av dette kan vi overføre til nye, men jeg tenker at noe må få lov til å forbli taust også.

Karen Anne:

Jeg har fått høre flere ganger at jeg ikke er familie. Det er vedkommende veldig klar over. Jeg er en god venn og kompanjong, men ikke familie. Det har aldri vært så veldig utfordrende det der, egentlig. Men så tror jeg også at de vi har kjent lengst, vet nå, etter så mange år, at vi ikke skal noen steder. Vi er her. Vi er sinte på hverandre innimellom, men der er jo også helt på sin plass.

Mette:

Vi har jo alle blitt utnevnt til sekretærer i ny og ne... Spesielt var det en dame som likte å sende brev hvis hun vart misfornøyd med noe. En gang ville hun klage til ordføreren fordi vi ikke fikk asfaltert oppkjørselen. Så da sendte vi et brev. Det blir jo noen brev og dokumenter i løpet av et liv i denne omsorgen, og denne damen gjorde meg oppmerksom på at brev, for eksempel fra kommunen, alltid kommer med en signatur. For henne var disse signaturene bare ukjente navn. Hun visste ikke hvem som hadde skrevet under alle disse brevene hun stadig fikk i posten – og derfor samlet hun alle «kommunepersoner» i en kategori, og kalte de for holdet, det ble en samlebetegnelse for henne. «Har du hørt fra holdet, Mette? Har det kommet brev? Får vi asfalt i oppkjørselen?» Da jeg spurte hvem hun egentlig mente, når hun snakket om holdet, svarte hun: «det er alle de som tror at vi vet hvem de er. De som setter navnet sitt nederst på arket». Det tok litt tid, så skjønt jeg hva hun mente. Det var en flott dame det.. Og hun hadde noen utrolig fascinerende betraktninger. Jeg tenker stadig på henne.

Damene mimrer videre over alle som har kommet og gått i løpet av årenes løp. Det har vært doble vakter og soving på jobb. Det har vært sorger og gleder, seire og tap. En gang gikk Mette nattevakt med to politimenn. En gang ble boligen forsøkt påtent. Karen Anne fleiper med tiden før verneombudene, og Solfrid begynner å rydde. De har vært i flere begravelser, til kollegaer og beboere de har kjent. De har sett folk komme og gå, og listen over bekjenskaper er blitt uendelig lang. Hvor mange omorganiseringer de har vært med på er det ingen av de som vet lenger. De har alle hatt pauser fra faget, men kommet tilbake. Og så har de ledd mye. Og når vi sitter sammen tenker jeg at dette, som jeg har blitt fortalt i dag, det kan man ikke forberede seg på gjennom noen grunnutdanning. Dette er bare livet. Med alt det innebærer. ● ● ●

Litteratur:

Storm, C. (2012) *Finnes det et godt tidspunkt å bryte en profesjonell relasjon på?*
Tilgjengelig fra:<http://www.samordningsradet.no/pop.cfm?FuseAction=Doc&pAction=View&pDocumentId=43265>